

8. Basic Statistics of the Community // Eurostat. — 1993. — Р. 41, 42, 45.
9. Назаренко В.И. Состояние сельского хозяйства в России в период переходной экономики / В.И. Назаренко. — М., 1994. — 374 с.
10. Седлак М. Тенденции развития секторальной структуры экономики / М. Седлак // Проблемы теории и практики управления. — 1998. — № 4. — С. 47–57.
11. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи). Інститут економічного прогнозування / за ред. В.М. Гейця. — К.: Логос, 1999. — С. 31.

Рассмотрены результаты реструктурирования хозяйственного комплекса страны на протяжении 1990–2009 гг. в контексте цивилизационных стандартов развития. Выявлено влияние структурных изменений в секторах экономики на их состояние и потенциалы относительно обеспечения разнообразных потребностей населения. Выявлены погрешности в практической реализации структурной политики и предложен механизм их устранения.

Ключевые слова: хозяйственный комплекс, структурные преобразования, оценка, потребности населения, проблемы, перспективы.

The results of the restructuring of the economic complex of the country during 1990–2009 years in the context of civilization development standards were considered. The effect of structural changes in sectors of the economy on their condition and potentiality concerning providing a wide range of population needs was revealed. Aberrations in the practical implementation of structural policy were grounded and the mechanism for their removal was suggested.

Key words: economic complex, structural change, assessment, population needs, problems, prospects.

Надійшло 07.09.2011.

УДК 330.111.66

В.В. Гончарук

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ДИНАМІКИ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ І ВЗАЄМОВПЛИВУ

Розглянуто результати економічної і соціальної динаміки господарського комплексу та соціуму через призму їх взаємозв'язку і взаємовпливу. Висунуто і обґрунтовано гіпотезу щодо інерційності соціальної підсистеми в умовах фрагментарної політики забезпечення суспільної динаміки.

Ключові слова: соціально-економічна динаміка, оцінка, деструкції, гіпотеза, інерційність соціальної підсистеми.

Вступ. Беззаперечною реальністю сьогодення є визнання соціального призначення держави і звернення в силу цього, як ніколи раніше, до соціальних аспектів забезпечення суспільної динаміки. Подібна зорієнтованість, незважаючи на її природність, вимагає відповідної трансформації економічної системи будь-якої країни і об'єктивно зумовлює необ-

хідність формування сучасної моделі управління суспільним розвитком. Не минула ця проблема і Україну, яка конституційно проголосила продовження розпочатої ще за радянських часів розбудови соціальної держави і прагне вимурувати цей суспільний інститут за зразками розвинутих країн. Проте результат соціального руху на національних теренах впродовж майже двадцяти років незалежності, незважаючи на певні можливості адаптації практики соціально орієнтованих країн до українських особливостей, не підтвердив наявності не тільки соціальної динаміки, а і більш-менш відчутного поштовху до її прояву.

Постановка проблеми. За теоретичними постулатами індустріального суспільства соціальні аспекти розвитку детермінуються економічними здобутками. Відомо, що міра задіяння потенціалу господарського комплексу в цілому й зокрема на потреби соціалізації економіки повною мірою залежать від того, наскільки своєчасно та ефективно держава виконує свої управлінсько-регулятивні функції. Час, який пов'язаний зі специфікою перетворень в економічній системі держави, наклав ряд порівняно нових вимог на цю функцію і характер її здійснення. Тому держава в процесі формування та практичного здійснення соціально-економічної політики має виходити, як ніколи раніше, з наукових здобутків вітчизняних і зарубіжних вчених. Не викликає сумніву, що попередниками сформовано певну гаму поглядів на сутність соціальних змін в умовах різних суспільно-історичних формацій та рівня їх розвитку. В силу насичення їх різновекторною ідеологією для кожної країни постає необхідність неупередженого вибору з них тих, які найбільшою мірою аргіогі адаптовані до їх реалій і відповідають викликам часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З початком ринково-трансформаційних перетворень в Україні проблема соціально-економічної динаміки в різнобічному спектрі її питань дістала розвиток у наукових працях таких вітчизняних учених, як О. Амоша, В. Беседін, Д. Богиня, Б. Буркинський, З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць, М. Герасимчук, В. Гришкін, В. Голіков, Г. Губерна, М. Долішній, С. Дорогунцов, Н. Дєєва, А. Єпіфанов, Б. Кваснюк, С. Кирєєв, Т. Ковальчук, Е. Лібанова, І. Лукінов, О. Новікова, В. Пила, Л. Тимошенко, В. Тарасевич, В. Черняк, М. Чумаченко та багатьох інших. Разом із тим, незважаючи на цю вагому теоретичну спадщину і методологію її практичної реалізації, реалії соціального переформатування економіки вказують на наявність деструкцій, які залишаються поза увагою системи управління. Перш за все, існує потреба щодо врахування зв'язків і пропорцій в економічній системі в силу протікання процесів розвитку в умовах значних збурюючих впливів. По-друге, інструментарій діагностики соціально-економічних результатів має виходити з факту перебування економічної системи переважно в нерівноважному стані. Постає й інші виклики, пов'язані з проходженням циклічних процесів в економіці, врахування яких в управлінській практиці можливе на базі розуміння зв'язку економічної динаміки через соціальну.

Метою статті є оцінка результатів соціально-економічного розвитку в Україні і відтворення деструкцій щодо залишення поза управлінським обліком та впливом взаємозв'язку між економічною і соціальною динамікою на основі порівняння з цивілізаційними соціальними стандартами.

Виклад основного матеріалу. У круговерті змін, пов'язаних з питаннями задоволення потреб суспільства, соціально-економічна динаміка ототожнюється з активізацією людського фактора і власне формуванням ефективного управління. Згідно зі своїм етимологічним змістом управління має місце події лише тоді, коли в певних взаємозв'язках, відносинах, явищах і процесах присутні свідомі позиція, цілі, енергія й конкретні дії. І, що головне, всі вони без винятку спрямовані на людей визначально і за кінцевими результатами.

У найзагальнішому вигляді можна тлумачити сутність управління як організуючий і регулюючий вплив на суспільний розвиток. Аналіз літературних джерел різного часу видання засвідчує, що термін «розвиток» в принципі не навантажується якимось особливим змістом і ідентифікується з еволюцією економічної системи і відтворюється в «абсолютних і відносних змінах макроекономічних показників» [1, с. 314].

Різними науковими школами і авторами висунуто пропозицію до вимірювання соціально-економічного розвитку за таким універсальним показником, як валовий внутрішній продукт (ВВП). Так, російські економісти з приводу цього показника стверджують, що «... ВВП є найбільш важливим вимірником кінцевих результатів економічної діяльності...» [2, с. 89]. У навчальний посібник російськими фахівцями внесено формулу, за якою «... показником з макростатистики кінцевих результатів виробництва є ВВП ...» [3, с. 22].

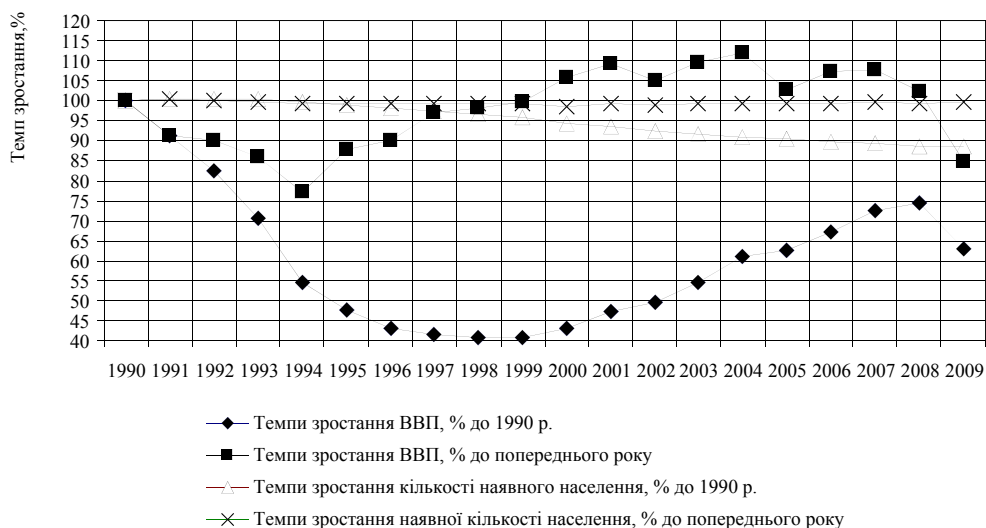
На таких же позиціях стоять і українські вчені. Так, зокрема, відомий економіст М. Т. Пашута вважає, що «ВВП — це один з найважливіших показників розвитку економіки, який характеризує кінцевий результат виробничої діяльності...» [4, с. 78].

Професор Гарвардського університету Н. Г. Менк'ю впевнений у тому, що завдання встановлення загальних результатів функціонування економіки, «...вирішується в рамках визначення валового внутрішнього продукту» [5, с. 480].

Але сам собою економічний результат не є метою розвитку взагалі. Однозначно метою є соціальний розвиток, а економічна динаміка є лише засобом його досягнення. Соціальний розвиток є процесом, у ході якого відбуваються суттєві кількісні і якісні зміни в суспільному та індивідуальному добробуті або окремих його компонентах — соціальних відносинах, соціальних інститутах, соціально-групових і соціально-організаційних структурах, рівні життя сімей тощо. Щодо соціальної сторони суспільної динаміки, то досить орієнтуючим у виборі показника її відтворення сприймається ствердження шотландського економіста і філософа А. Сміта, за яким «...найбільш несуперечним свідченням процвітання будь-якої країни є зростання кількості її населення» [9, с. 67]. Дійсно, зміни в кількості та структурі населення є тим індикатором, який репрезентує якість суспільного життя і функціонування сфер, пов'язаних з наданням суспільних послуг інституційними одиницями держави.

За офіційними статистичними даними кількість наявного населення України у період з 1990 до 2009 рр. скоротилася на 10,2% і склала на початок 2010 р. 46,0 млн осіб. Щодо ВВП, то і тут відбувалися рецесійні процеси, результатом яких було зниження його обсягів на 36,9% і продукування на рівні 914,7 млрд грн. Темпи зміни цих індикаторів соціаль-

ного і економічного розвитку наведено на рис. 1. Проте при односпрямованості їх змін у цілому мала місце принципово різна динаміка за базисними і ланцюговими темпами зростання наявної кількості населення і ВВП. І ця відмінність полягає у відсутності будь-якого зв'язку між змінами цих індикаторів. Якщо розглядати зміни наявної кількості населення і ВВП за базисними темпами зростання, то характерною точкою постає 1999 р., у якому в тенденції ВВП намітилося зростання, а кількість наявного населення на цей поворот відповідно не відреагувала. При переході на діагностику ланцюгових темпів зростання взагалі не знаходить пояснення статичність зменшення кількості наявного населення і чотирирізна варіація тенденції у векторі змін ВВП.

Складено і розраховано автором за даними [6, с. 13; 7, с. 16; 8, с. 27. 335; 10, с. 316]

Рис. 1. Динаміка ВВП і кількості наявного населення України у 1990–2009 рр.

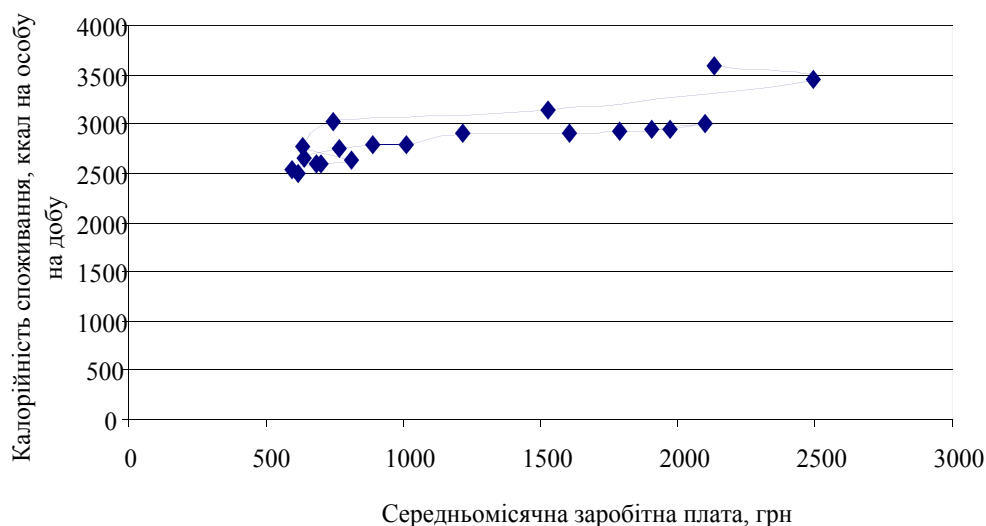
За результатами моделювання цих змін нами встановлено, що у 1990–1994 рр. ВВП країни щорічно зменшувався на 5,1%, у 1995–2001 рр. — зростав на 3,5%, у 2000–2007 рр. практично стабілізувався на одному рівні, а в 2007–2009 рр. різко почав зменшуватися на 11,5%.

Можна знайти логічне пояснення цьому дисонансу. Впродовж 1991–1999 рр. йшов паралельний процес створення основ національної економіки і трансформаційних перетворень в напрямі задіяння потенцій ринкового механізму господарювання. При цьому в той час головна увага концентрувалася на роздержавленні основних засобів виробництва і формуванні ефективного власника. Соціальна складова практично не розроблялася, на що звернув увагу в одному зі своїх послань до Верховної Ради України Президент України, наголосивши, що «...запроваджена модель ринкової трансформації не мала необхідної соціальної спрямованості. Формула «спочатку реформи, а потім реалізація завдань соціального розвитку», визначена ще на початку перехідного періоду, виявилася не просто помилковою, а глибоко деструктивною...» [11, с. 13].

Між тим цей вислів, як і ситуацію в цілому, не слід сприймати однозначно. За всіх перипетій щодо звільнення суб'єктів господарювання від невластивих продуцентам функцій в економічній системі все ж відбувалися зміни як у контексті опрацювання й впровадження стандартів, так і оптимізації участі держави в соціалізаційних процесах.

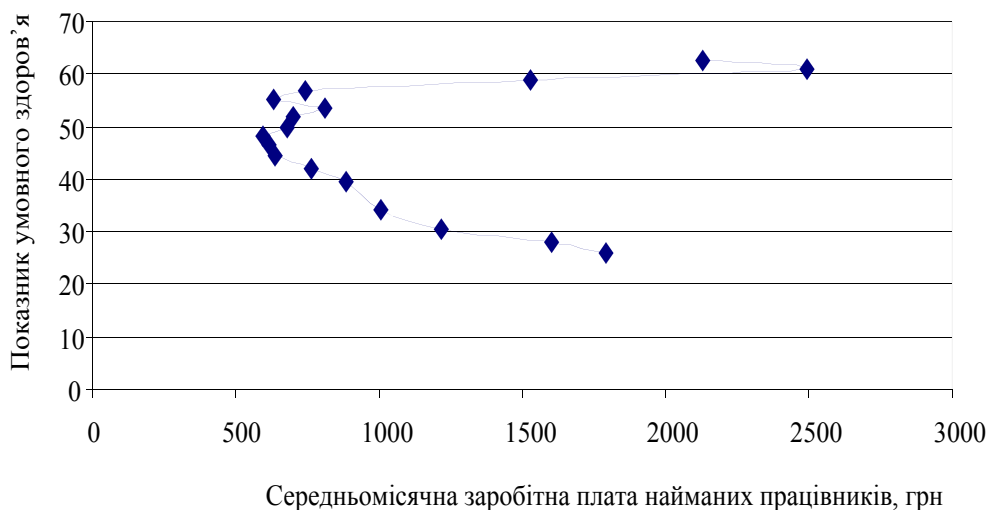
Річ у тім, що насильницько-дееволюційні зміни у механізмі забезпечення соціальності в розвитку відбуваються в Україні шляхом складного процесу нашарування нових соціально-економічних відносин на вже існуючі. Як наслідок, соціальна підсистема порівняно з економічною втратила мобільність і стала більш інерційною. А якщо врахувати факт того, що соціально-економічний розвиток сам собою є необоротним процесом зростання складності системи, то інертність соціальної підсистеми за здійснюваної несоціальної політики буде нарощуватися і далі. Висунуте передбачення підтверджується і рядом інших фактів, які вибудовуються на підґрунті зв'язку змін економічної і соціальної підсистем і репрезентовані на рис. 2 і 3.

На рис. 2 і 3 побудовані емпіричні залежності між середньомісячною заробітною платою і калорійністю споживання (показником умовного здоров'я). Заробітна плата в принципі має тісний зв'язок з економічною активністю, а відтак і з динамікою економічної підсистеми (створення робочих місць, розвиток пріоритетних галузей, зовнішньоекономічні відносини). У повній відповідності з тенденціями зміни базисних темпів зростання ВВП відбувалася динаміка заробітної плати робітників. А соціальні показники, зокрема калорійність споживання за умови зростання середньомісячної заробітної плати залишалася статичною, показник умовного здоров'я продовжував знижуватися.

Складено і розраховано автором за даними [8, с. 425; 10, с. 422; 12, с. 425]

Рис. 2. Емпірична залежність між калорійністю споживання і середньомісячною заробітною платою найманих працівників за даними 1990–2009 рр.

Складено і розраховано автором за даними [13, с. 357; 14, с. 59]

Рис. 3. Емпірична залежність між показником умовного здоров'я і середньомісячною заробітною платою найманих працівників за даними 1990–2009 рр.

Виходить, що втрата зв'язку між змінами в економічній і соціальній підсистемах в подальшому вимагає до десяти років для досягнення односпрямованості в їх динаміці.

Висновки. Отже, сучасному періоду соціально-економічного розвитку не відповідає аксіоматичне положення індустріального суспільства щодо детермінації соціальних змін економічними. Соціальні аспекти розвитку за умови нехтування ними все більшою мірою поглинають джерельну базу економічної результативності. Будь-яке піднесення в економічній підсистемі не може бути фрагментарним процесом і потребує прив'язки до нього соціальних новацій. Виявлений парадокс розвитку, якого раніше не помічали, потребує продовження дослідження джерел підтримання функціонування економічної і соціальної підсистем як незалежних і водночас генеруючих витоків забезпечення їх динаміки як одного цілого.

Список використаної літератури

1. Звіт про світовий розвиток: Важке завдання розвитку / пер. з англ. — К. : Абрис, 1994. — 270 с.
2. Кудров В.М. Принципы экономического развития бывшего СССР / В.М. Кудров // Европа и Россия: опыт экономических преобразований / отв. ред. В.М. Кудров. — М.: Наука, 1996. — 480 с.
3. Салин В.А. Макроэкономическая статистика: учеб. пособие / В.А. Салин, В.Г. Медведев, С.И. Кудряшова, Е.П. Шпаковский. — 2-е изд., испр. — М.: Дело, 2001. — 363 с.

4. Пашута М. Т. Прогнозування та програмування економічного і соціального розвитку: навч. посібник / М.Т. Пашута. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 408 с.

5. Мэнкью Н. Г. Принципы экономики / Н. Г. Мэнкью. — СПб.: Питер Ком, 1999. — 784 с.

6. Національні рахунки України за 2004 рік: ст. збірник /Держкомстат України; відп. за вип. І.М. Нікітіна. — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2006. — 327 с.

7. Національні рахунки України за 2008 рік: ст. збірник /Держкомстат України; за ред. І.М. Нікітіної. — К.: Інформаційно-аналітичне агентство, 2010. — 248 с.

8. Статистичний щорічник України за 2009 рік / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка — К.: Інформаційно-аналітичне агентство, 2010. — 548 с.

9. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. — М., 1960. — 365 с.

10. Статистичний щорічник України за 2000 рік / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка — К.: Техніка, 2001. — 598 с.

11. Кучма Л. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки: послання Президента України до Верховної Ради України. — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2002. — 327 с.

12. Статистичний щорічник України за 2002 рік / Державний комітет статистики України; за ред. О.Г. Осауленка. — К.: «Консультант», 2003. — 663 с.

13. Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2000 році. — К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2001. — 404 с.

14. Соціальні індикатори рівня життя населення: стат. збірник / Державний комітет статистики України; відп. за вип. І. Калачова. — К.: Інформаційно-аналітичне агентство, 2007. — 231 с.

Рассмотрены результаты экономической и социальной динамики хозяйственного комплекса и социума через призму их взаимосвязи и взаимного влияния. Выдвинута и обоснована гипотеза об инерционности социальной подсистемы в условиях фрагментарной политики обеспечения общественной динамики.

Ключевые слова: *социально-экономическая динамика, оценка, деструкции, гипотеза, инерционность социальной подсистемы.*

The results of economic and social dynamics of economic complex and society through the prism of their relationship and mutual influence were considered. Advanced and substantiated the hypothesis about the inertia of social subsystem in a fragmented policy of support of social dynamics.

Key words: *socio-economic dynamics, assessment, destruction, the hypothesis, the inertia of the social subsystem.*

Надійшло 15.09.2011.